

slåthuggen yta. Äfven en föga kunnig runläsare skulle svårligen kunnat så missuppfatta denna inskrift, att han i st. f. $\text{B}\ddot{\text{H}}\text{N}\text{H}\text{H} \times \text{H}\text{H} \times \text{P}$ läst $\text{B}\text{H}\text{N}\text{H}\text{H}\text{H}\text{H}\text{H}$. Runorna på det af Frigelius afbildade fragmentet hafva deremot antagligen varit otydliga. Hvad denna inskrift möjligen innehållit, är svårt att gissa. Om man finge antaga, att runan H vore helt och hållet felaktig, föranledd af tillfälliga springor i stenen, erhöles man följande lätt begripliga runor: $\text{B}\text{H}\text{N}\text{H}\text{H}\text{H}\text{H}$. De två första runorna vore då slutet af ett namn, t. ex. *afripi*, *Afriði*, som träffas på den ene Sandbysten nr 27. — Runorna H och N stå visserligen långt skilda på teckningen. Men i afseende på runornas plats och ställning till hvarandra i inskriften få vi icke begära noggrannhet hos en sådan tecknare som Frigelius. Den både som runläsare och tecknare mycket skickligare Rhezelius har i detta afseende stundom visat lika stor brist på noggrannhet (se s. 7).¹

21. Hulterstads kyrkogård.

Pl. XIII. Fig. 21.

Literatur: ATS IX: 2, s. 6 f.

Den rikt utsmyckade runsten, af hvilken här pl. XIII, fig. 21 för första gången en teckning meddelas, upptäcktes i slutet af 1860-talet på Hulterstads kyrkogård under följande omständigheter, som blifvit meddelade af numera aflidne kantorn Lindgren i Hulterstad. En graf skulle upptagas norr om kyrkan. Ett stycke under jordytan påträffade gräfvorna en i jorden löst liggande häll. Då denna syntes för stor och tung att upptaga hel, blef den stött sönder med jernstång. Tre bitar upptogos, men ett fjärde stycke blef sittande qvar i grafvens ena vägg. Kantor Lindgren, som under gräfningen kom tillstädes och upptäckte ristningarna på de upptagna stenstyckena, uppmanade gräfvorna att upptaga äfven det i grafven qvarsittande. Men detta vägrades under förebärande af fruktan att den lösa myllan skulle rasa in i grafven. Stenen satt ännu qvar i grafvens vägg, då kantorn tjenstgjorde vid jordfästningen. De upptagna styckena af stenen blefvo tillvaratagna och inlagda i kyrkans materialbod, der de alltsedan förvarats.

Vid mitt besök år 1884 i Hulterstad anställdes med ledning af anvisningar, som erhöles af kantor Lindgren, omfattande undersökningar, för att återfinna den i jorden qvarblifna delen af runstenen, men dessa undersökningar blefvo, tyvärr, resultatlösa, och man kan numera endast hoppas, att en lycklig tillfällighet skall bringa det saknade stycket i dagen.²

¹ Ahlqvist har icke omnämnt denna runsten i *Ölands Historia*. Men detta beror väl derpå, att han ansett inskriften för obetydlig att förtjena omtalas. Han har underlåtit omnämna två andra af Frigelius afbildade runstensfragment (från Gårdby och N. Myckleby).

² Då många grafvar funnos tätt tillsammans på det i fråga varande stället på kyrkogården, kunde kantorn icke längre utpeka den, i hvilken stenen blifvit funnen. Men han kom ihog namnet på den person, som der blifvit begravd. Kyrkoherden på stället kunde upplysa, att denna person aflidit 1869 äfvensom hvilka de närmaste släktingarna voro. Det var först efter långa underhandlingar och med mycken motvilja som dessa

De tillvaratagna styckena af stenen passa noga tillhopa och bilda dennes öfre del. Höjden af det hela är 93 cm, bredden nedtill vid brottet 33.5 cm, vid öfre ändan nära 20 cm; tjockleken är 7 cm. Stenarten är grå, ljus kalksten af egendomligt utseende. Man försäkrade, att sådan sten icke fans i Hulterstadsstrakten. Någon upplysning om hvarifrån stenen kan hafva kommit har icke kunnat vinnas.

Stenens inskriftsida och kanter äro öfverallt tillhuggna. Ornamanten äro upphöjda och längs kanten löper en likaledes upphöjd ram, på hvilken inskriften är anbragt. Det sätt, på hvilket man gått tillväga vid orneringen, kan tydligt iakttagas. Man har först uppdragit ornamentens konturer med djupa linier, som blifvit inraspade med ett spetsigt instrument. Derefter har ytan på de mellanliggande partierna borthuggits. Arbetet är mycket oregelbundet utfördt. Slingorna hafva ofta ojemna kanter, och på de nedsänkta delarna är ytan stundom borthuggen endast till ringa djup, så att de uppdragna konturstrecken ännu finnas kvar. Äfven på de upphöjda delarna finnas ojemnheter. I afseende på arbetets utförande bildar denna runsten en motsats till den på likartadt sätt ornerade Resmostenen öfver Randvi (Pl. V), hvars ornering är utförd med största omsorg och noggrannhet.

Hufvudfiguren i ornamenten utgöres af ett långsträckt djur, sedt ofvanifrån (vändande ryggen mot åskådaren). Det har fyra fötter samt två korta vingar, som sitta omedelbart framför det främre fotparet. Kring detta djurs kropp slingra sig band, som dels äro djurets egna bihang, dels utgöras af sjelfständiga ormlika djur.¹

Runorna äro, såsom förut är anmärkt, anbragta på den upphöjda ramen längs stenens kanter. Vi läsa:

— — 𐀀𐀁 𐀂𐀃 𐀄𐀅 𐀆𐀇𐀈 𐀉𐀊𐀋𐀌 𐀍𐀎𐀏𐀐 𐀑𐀒𐀓𐀔 𐀕𐀖𐀗𐀘 𐀙𐀚 𐀛𐀜𐀝𐀞 𐀟𐀠

Transliteration: — — fr lit reisa steina eftir seuar faður sin kōpan

I början saknas några runor; af det först bevarade tecknet 𐀀 finnas endast känne-
strecken. Slutet af inskriften synes deremot vara bevaradt.

Alla streck äro smala och djupa samt åstadkomna på samma sätt som de ofvan om-
talade, för ornamenten uppdragna konturlinierna, genom raspning med ett spetsigt instru-
ment. De runor, som hafva fullständiga stafvar, nå från kant till kant af ramen. Deras
längd vexlar mellan 5 och 3 cm, hvilket beror derpå, att ramen har oregelbundna, bugtiga
gränslinier.

gäfvos anvisning på grafven och tillstånd att gräva efter stenen. När gräfningen blef utan resultat, kan detta bero antingen derpå att kantorn tagit miste i afseende på den begrafna personens namn eller kanske snarare derpå att stenen blifvit anträffad vid gräfning af grafven nästintill och nedkastats i djupet af denna. Kantorns uppgifter föreföllo trovärdiga. En belöning har blifvit utlofvad för det förlorade styckets tillrättaskaffande.

¹ Vid nosen har djuret två korta bihang (urspr. tänder). Från nacken utgå två band, af hvilka det ena är helt kort, det andra i flera hvarf slingrar sig omkring djurets hufvud och hals. Längre ned är en orm lagd omkring djurets mellankropp. Det breda band, som är lagdt dels öfver dels under djurets bakfötter, är dettas egen svans, af hvilken en del funnits på det saknade stycket. Äfven omkring denna del af det stora djuret har en ormslinga flätats, af hvilken dock blott en del är synlig på det bevarade stycket af stenen. Man kan beräkna, att ornamenten sträckt sig ungefär 20 cm längre ned på stenen, och att denne, när den var rest, höjt sig omkring 1.2 m öfver jordytan. — Det stora fyrfotad djuret på denna sten är på det stora hela samma ornamentala djur som de, hvilka förekomma på Resmostenen, ehuru man der, såsom vanligen är fallet, ser djuren från sidan.

HULTERSTADS KGD. ÖL.

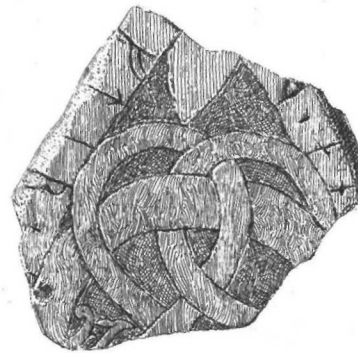
21.

1/8

HULTERSTADS BY, ÖL.

22.

1/8

III

Från de normala runformerna förekomma följande afvikelser: på 18 runan **Þ** utgör yttre kännestreck ett fristående streck, som har sin fästpunkt nedtill i ramens kant ett litet stycke till höger om stafven (se teckningen). På sista runan **†** bildar den del af kännestreck, som står på ena sidan om stafven, icke rät linie med delen på andra sidan.

Som skiljetecken mellan orden användes ett kort, vertikalt streck. På ett ställe, mellan de nära förbundna orden **eftir** och **seuar**, saknas skiljetecken.

Stungna runor förekomma i inskriften. Vi träffa fyra gånger **+** (7, 13, 17, 23); ett litet kort streck af samma djup som stafven är anbragt på dennes midt. Äfven 35 runan **Þ** (i ordet **kopan**) ser ut som om den vore stungen: en rund, grund fördjupning förekommer mellan kännestreck och stafven. Jag har utmärkt denna prick på teckningen. Jag tror likväl, att den är betydelselös, då den är olik alla andra inristade tecken i inskriften.¹

Fonetisk transskription: — — *fr lét reisa stæina æftir Sáwar, faður sinn góðan.*

Öfversättning: »— — f lét resa stenarna efter Säfvar, sin gode fader.»

Pluralformen *stæina* visar, att denna sten utgjort en af ett par. Den andre kan svårigen hafva varit den runsten, till hvilken det nyligen i Hulterstad funna, på samma plansch afbildade fragmentet (nr 22) hört. Ty detta fragment visar, i motsats till det sätt, på hvilket nr 21 blifvit tillhuggen, stor noggrannhet och regelbundenhet i arbetets utförande: konstnären har otvifvelaktigt varit en annan än den, som tillhuggit nr 21.²

Runristarens orthografi har, såvidt man af den korta inskriften kan döma, varit konsekvent och nära öfverensstämmande med ortografien på Sandbystenarna. O-ljud uttryckes med os-runan (**kopan**), ä-ljud med **+** **e** (**eftir**, **seuar**), i motsats till e-ljudet, som uttryckes med **i** (**lit**, **lét**); diftongen **æi** är i full kraft och uttryckes med **†** **ei** (**reisa**, **steina**). Språkformen är alltså ännu vikingatidens, utom i en punkt, i hvilken inskriften visar ett yngre skick.

Af namnet på den, som rest stenen, äro blott runorna **ÞR fr** kvar. Detta namn har sannolikast slutat på *-ulfr* eller *-læifr* (*-láfr*). I alla händelser har *r* här varit nominativmärke, alldenstund det knappast funnits något fornsvenskt namn, som slutat på radikalt *r* med omedelbart föregående *f*.³ Ræiðrunan står således här i st. *f*. runan för *r*-ljudet, och inskriften tillhör en tid, då skilnaden i uttal mellan palatalt *r* och det alveolara *r* icke längre upprätthölls i sitt gamla omfång.⁴

¹ Ett annat skäl att anse att runan icke är stungen är att runristaren troligen haft samma orthografi som den runristare, som inhuggit inskrifterna på Sandbystenarna. På dessa stenar har **Þ** betydelsen af explosiva, *k* el. *g*, medan **Þ** är tecken för spiranten *gh*.

² De sammanhörande runstenar, som vi haft tillfälle att se, visa den största öfverensstämmelse i arbetets utförande: de begge Sandbystenarna på Öland, Sjonhemsstenarna och Stainkumblastenarna på Gotland (Säve, *Gutniska Urkunder*, nr 89—90, 82—83). Äfven de begge Resmostenarna nr 3 och 4 förrådde genom likformighet i arbetet samme mästars hand, enligt Ahlqvists ofvan s. 43 anförda utsaga.

³ Hvarken Nielsen eller Lundgren har något sådant namn, och jag har icke heller funnit något dylikt i runor. På Island förekommer *Hafr*, gt. *Hafrs*, som namn, men detta ord är hvarken som namn eller appellativum känt från Sverige eller Danmark.

⁴ Då inskriften äfven har **eftir**, *æftir*, kan man i den finna ett stöd för Brates utan tvifvel rigtiga åsigt, att *r* tidigare öfvergått till *r* efter konsonant än efter vokal (*Äldre Vestmannalagens ljudlära* s. 83 ff., ATS, X, s. 413). Runristaren har i öfrigt haft en noggrann och konsekvent orthografi, så att man har skäl att antaga, att han äfven i återgifvandet af *r*-ljudet noggrannt rättat sig efter uttalet. Dock är inskriften för kort för att tillåta en fullt säker slutsats. Af de två andra till samma grupp som 21 hörande runstenarna i Hulterstad har den ene nr 19 **iftir** (enligt Bautil), den andra nr 22 (**e**)**ftir**.

Denna runsten (nr 21) påminner i åtskilligt om Resmostenen nr 4. Dessa stenar höra icke blott till samma grupp runstenar och hafva de för denna grupp utmärkande egenheterna (se nedan under Sandbystenarna), utan de visa äfven mera speciella öfverensstämmelser. De utgöra begge en af ett par. Begge hafva de den korta formen icke blott af s-runan, som ofta träffas på öländska runstenar, utan äfven af r-runan, en runform, som förekommer ytterligare blott på en tredje öländsk runsten (i Källa, L. 1291); på Resmostenen finner man dock äfven de fullständiga formerna af dessa runor. Slutligen hafva begge stenarna samma form för skiljetecknet. Att antaga att dessa två stenar blifvit tillhuggna och fått sina inskrifter inristade af samme runmästare förbjuder likväl det mycket olika sätt, på hvilket alla ornament och ristningar blifvit utförda. Till det yttre utseendet förete de mycket stora olikheter.

22. Hulterstads by.

Pl. XIII. Fig. 22.

Det runstensfragment, som är afbildadt pl. XIII, fig. 22, hittades våren år 1891 af kyrkvaktaren Lindgren vid grushemtning i östra landborgen.¹ Fyndstället ligger ett stycke söder om Hulterstads kyrka, nästan midt i byn.

Fragmentet utgör ett stycke nära toppen af en sten, som haft samma form som Sandbystenarna (Pl. XVI och XVII). Äfven fragmentets väl utförda ornament visa likhet med ornamenten på Sandbystenarna. På fragmentet äro de likväl upphöjda, och detta öfverensstämmer därför i afseende på ornamentiken närmast med Resmostenen nr 4 och Mörbylångastenen nr 6. Vi fästa särskildt uppmärksamheten på det fragment af ett djurhufvud, som ses vid nedersta brottkanten af fragmentet. Detta djurhufvud har tydligen haft alldeles samma utseende som de två från sidan sedda djurhufvud, som förekomma på öfre delen af Resmostenen nr 4.

Inskriften har varit inhuggen på en upphöjd ram längs kanterna. De bevarade delarna af denna ram ha ett något oregelbundet utseende, i det att sjelfva kanterna äro snedt afskurna. Till höger är denna afskarning särskildt skarp, så att runorna här icke kunnat inhuggas ända ut till kanten.

Fragmentets mått äro 31 och 38 cm. Största tjockleken är 6 cm. Både ornamentens och runornas nuvarande utseende visar, att stenen en gång legat som golfsten, utsatt för nötning.

Inskriften har mot hvad vanligen är förhållandet börjat på högra sidan och slutat på den venstra. Den läses från venster till höger, och runorna stå därför med fötterna utåt mot kanten. Följande runor äro helt eller delvis bevarade:

— — — †† : þ — — — [†]ʒ↑R + — — —
 — — — na : þ — — — [e]ftir + — — —

¹ Om betydelsen af denna benämning se ofvan s. 46, not. 1.

Bugge förkastar Söderbergs förmodan om att efter de två namnen i inskriftens början följt **auk** och namnet på en tredje broder, supplerar i stället [: **brüpr** :] och uppställer hela inskriften i versform:

Eimunnr auk Gunnarr

[*bróðr*] *þæir iuggu*

gírðu þessa

eftir Gunna frændi.

Detta Bugges antagande måste betecknas som omöjligt på den grund, att enligt teckningen afståndet mellan **kunar** och den därefter bevarade delen af inskriften har måst innehålla långt mera än [: **brüpr** :], hvarför Söderbergs antagande säkert är riktigt.

Det första ordet i behåll efter **kunar** bör säkerligen läsas **þeir**, icke med Söderberg och Bugge **þair**, jfr å ena sidan **þ** i **auk**, **kunar**, **fatran** och **e** i **eftir**.

Det synes ock mycket tvifvelaktigt, huruvida antagandet af grafisk omställning uti **kinu** : **fatran** är berättigadt. Rungruppen **fatran** har alldeles utseendet af en ack. sg. m. af ett adj., fogadt till det föregående namnet, och en sådan konstruktion antog ock Bugge i sin första tolkning: *Gunna djarfan*. Genom **fatran** kan *witran*, ack. sg. m. af adj. *witr* 'klok' tänkas uttryckt, om man dels jämför de fall, då *w-* uttryckes genom **f**, dels fall af **a**-runans bruk för *i*, se ofvan s. 91. I afseende på betydelsen kan jämföras, hurusom adj. *sniallr* i talrika runinskrifter användes som berömmande bestämning, t. ex. L. 192, 449, 790, 821, 878, 881, 882, 913, 921, 992. På Öland har sannolikt *witr* i stället brukats, jfr Öl. 28 **halfitr alwitr**, ofvan s. 91.

Det förefaller sannolikt, att Bugge med rätta antager den ovanliga ordställningen vittna om poetisk form, och till denna är väl ock det förhållandet att hänföra, att adj. *witran* utan förmedling af subst. (*dræng*, *þegn*) tillägges personnamnet **kinu**. Som ofvan framhållits, kunna dock icke de tre namnen i början höra till den metriskä delen af inskriften, som alltså börjar efter dessa och utgöres af två sexstafviga verser:

þæir kuml gærðu þessa

æftir kinu witran.

Den metriskä delen af inskriften utgöres ock af sexstafviga verser uti L. 487, 511, se *Runverser* s. 110, 118, 384. Då **kinu** naturligare allittererar med *kuml* än med *gærðu* följer, att detta obekanta namn haft *k-* till begynnelseljud.

21. Hulterstad.

Uti det namn **seuar**, som Söderberg antager s. 73, skiljes **s**, som står omedelbart efter **eftir** öfverst på stenens vänstra sida, genom hela den ristningslösa toppen från **euar**, hvilket utgör ett högst onaturligt förhållande. Troligen är därför detta **s** att fatta som skiljetecken efter **eftir**, och namnet är **euar**, fsv. *Öarus* S.D. III, 100 (1312 Uppl.), isl. *Eyjarr* Landn. Något namn *Séuarr* anföres för öfrigt icke af Söderberg ur någon annan källa.